

Tamer Çilingir: ERMENİ SOYKIRIMINDA KARADENİZ'E ÇUVALLARLA ATILAN İNSANLIK

Posted on 12/05/2017

Bugün Ermeni soykırımının tarihsel nedenlerini daha iyi anlayabilmek için Osmanlı İmparatorluğu'nda 1876 yılında II. Abdülhamid tarafından ilan edilen anayasal yönetim olan 1. Meşrutiyet dönemine gitmek gerekir. 1876'dan 1923 yıllarına kadar yaşanan süreçte Ermeni, Süryani ve Rumlar soykırımına uğratılmıştır, yok edilen sürgün edilen bu halkların ardından tek ulus, tek din temeli üzerinde yeni bir devlet inşa edilmiştir.

Bu soykırım, 1915'e, 24 Nisan'a sığdırılacak bir soykırım değil. 1876 ile 1923 yılları arasında Osmanlı vatandaşı olarak bilinen 4.5 milyon Hristiyan hayatlarını kaybetti, binlerce yıldır yaşadıkları topraklarından sürgün edildi.

Bu sürecin başlangıç dönemi olan 1876 dönemi, Osmanlı'nın Batılı devletlerce hasta adam ilan edildiği ve Osmanlı feodalizminin artık sonlandırılması gerektiği fikirlerinin özellikle Osmanlı içerisinde Jön Türk diye bildiğimiz hareketle başlayan bir süreçtir. 1. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte Abdülhamid tahta çıkarıldı, parlamento açıldı ve ilk kez Anayasa yürürlüğe girdi. Bu aslında bir burjuva devletin olmazsa olmaz temel taşlarından birisiydi. Ancak bu gündeme getirilirken bir parantez içerisinde padişahın parlamentoyu

kapatılabileceği, Anayasayı fesh edebileceği bir madde eklendiğinden çok kısa bir süre sonra bir ay gibi bir süre sonra Abdülhamid, parlamentoyu kapattı, Anayasa'yı kaldırdı ve özellikle Süryani ve Ermenilere yönelik 1894'te Trabzon merkezli başlayan, tarihte Sason Katliamı olarak bilinen ciddi bir katliam sürecine yöneldi. Bu katliamlar sürecinde 300 binin üzerinde Ermeni ve Süryani hayatını kaybetti.

Fakat modernleşmeye çalışan Osmanlı devletinin altyapısı buna uygun olmadığından 33 yıllık bir istibdat dönemi yaşandı. Bir taraftan feodalizmin tasfiye edileceği bir burjuva iktidarın ya da modern bir devletin kurulması düşüncesiyle gündeme gelen parlamento ve Anayasanın dışında tabi ki sermaye birikimi, sermayeyi oluşturan burjuva sınıfların niteliği önemliydi. Burada hedeflenen bir tek etnik kimliğe, tek bir dini kimliğe hatta mezhebe dayalı bir devlet yapılanması ve burjuva kesimin oluşturulmasıydı.

Ancak Osmanlı içerisinde ticaretle uğraşan, burjuva olmaya aday olan kesimler, hepimizin bildiği üzere Ermeni, Süryani ve Rumlardı, Müslümanlar değildi. Dolayısıyla bu proje aslında bir biçimiyle de 1876'dan itibaren sermayenin Müslümanlaştırılması projesiydi. 1908'deki ikinci müdahale yani 2. Meşrutiyetin ilanı daha sonra İttihat ve Terakki kadrolarını oluşturacak olan Jön Türk hareketinin içerisindeki önemli darbeciler tarafından düzenlendi. Fakat 1908 bir burjuva devrimi özelliği de taşıyordu kendi içinde. Anayasa ve parlamento kalıcı bir şekilde gündeme gelmişti. Kentlerin modernleşmesi adına adımlar atılmıştı, İstanbul ve Selanik'te şehir sokaklarının ışıklandırılması gibi...

1908 büyük bir coşkuyla karşılandı aslında Osmanlı'nın geride kalan topraklarında. Ermeniler, Rumlar da 1908'i bir bayram olarak karşıladılar. Toplumda Müslümanların ve Hristiyanların bir arada yaşayabilecekleri umudu oluştu. Fakat bu da çok uzun sürmedi. 1909'da Kilikya diye bilinen bölgede yeni bir katliam süreci başladı. Bugünkü Adana ve civarında yaşanan bu katliamda binlerce Ermeni ve Süryani'nin yanı sıra 200 civarında Rum da bu katliamdan payını aldı, katledildi. Adana katliamı diye bilinen bu süreçte de 30 binin üzerinde insan vahşice öldürüldü.

1909'dan sonra Osmanlı coğrafyasında dengeler gittikçe değişmeye başladı. Almanlarla yürütülen ilişkiler de çok uç noktalara çıktı. Almanya'nın da soykırımı sürecinde çok önemli bir rolü oldu. Osmanlı'nın 1914'te başlayan 1. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılmasıyla birlikte Alman komutanlar Genelkurmay düzeyinde Osmanlı ordusunda yer aldı. Savaş içerisinde bütün önemli komutanlıklar Almanların kontrolündeydi. Almanlar da özellikle Hristiyanların bu topraklardan temizlenmesi gerektiği fikrini sık sık dile getirdiler.

1914 ile birlikte yani Osmanlı 1. Dünya Savaşına Almanlar ile birlikte katıldıktan sonra Ermeni ve Süryanilere yönelik düşmanlarla işbirliği yapıyorlardı gerekçesine sığınarak çok kısa bir süre içerisinde 2 milyonun hayatını kaybetmesine sebep olacak bir soykırımına başladılar.

Ermenilerin genel olarak büyük felaket diye adlandırdıkları 24 Nisan 1915 günü, tüm sürecin bir sembol günüdür aslında. 24 Nisan süreci, İstanbul Haydarpaşa'dan bir sabah trene bindirilen bilim insanları, aydınlar, gazeteciler, sanatçılardan oluşan 600 kişi bir ölüm yolculuğuna çıkarıldı.

Batı Ermenistan topraklarında tek bir Ermeni kalmamacasına ve daha güneydeki coğrafyada tek bir Süryani kalmamacasına 1.5 milyon Ermeni, 300 binin üzerinde de Süryani kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden katledildi. Kalabilenler ise kimliklerini gizleyerek o coğrafyada yaşama mücadelesi verdiler.

Karadeniz'de de yaşananlar, pek farklı değildi. 1895'te Ermenilere yönelik ilk katliam adımları Trabzon'da atılmıştı. İstanbul'da görevli altı büyükelçinin ortak hazırladığı ve P.F. Charmetant tarafından hazırlanan bu raporda 1894-96 yılları arasında yaşanan katliamlarda Karadeniz kentleri şöyle anlatılır[1]:

TRABZON: (8 Ekim 1895) Öğlene doğru şehrin her tarafında birden bire kargaşa başlar ve her taraftan silah sesleri yükselir. Konsolosların araştırmaları, şehrin Ermenileri tarafından

herhangi bir tahrik olmadığını göstermektedir. Bir borazan sesi ile verilen işaret üzerine olaylar hemen başlamıştır. O işaret verilinceye kadar şehir sakinidir. Öğleden sonra üçe kadar süren yağma ve katliam o saatte verilen öncekine benzer bir işaretle aniden durmuştur. Saat üçe kadar sokaklarda yakalanan Ermenilerin hepsi katledilmiştir. Katiller Ermeni mağazalarına da girip satıcıları öldürdükten sonra malları yağmalamışlardır. Dikkat çeken bir husus yabancıların ikametgâhlarına dokunulmadığıdır. Bu da her şeyin önceden verilen emirlerle yürütüldüğünü göstermektedir. Katliamdan kaçabilen 150 kişi Rus konsolosluğuna sığınmıştır. Şehirdeki öteki konsoloslukların hepsi katiller tarafından kovalanan sığınmacıları kabul etmiştir. Halkın ve yetkililerin tutumu: Borazanla, verilen işaret üzerine rıhtımdaki Lazlar silahlarını almak için kayıklarına koşarlar. Birçok yerde askerlerin de yağmalara katıldığı, yağmacı katillere yardım ettiğine tanık olunmuştur. Üst rütbeli subayların yağma malları arabalara yükleyip evlerine götürdükleri görülmüştür.

GÜMÜŞHANE: Müslümanlar Gümüşhane çevresindeki yerleşim yerleri ve köylerdeki Ermenileri katlediyorlar. Katliama başlamadan önce meydana topladıkları Hıristiyanlardan Ermenileri ayırarak ayrı bir sıra yapıyorlar. Kurbanlarını böylelikle önceden ve ötekilerle karıştırmadan belirlemişlerdir. Bu kargaşada birkaç Rum da hayatını kaybeder. Dikkat edilirse güvenlik güçleri ortada yoktur. Ortada olanlar da Trabzon ve Samsun'da olduğu gibi olayların bizzat failleridir. Çarşambaya bağlı Ağca Güney'de o bölgeyi çetelere karşı korumakla görevlendirilen redifler aksini yaparak Ermeni evlerini kendileri talan ediyor. Kiliseyi soyduktan sonra bağladıkları papazın önünde kutsal dini objelere saygısızlık ve hakaretler ediyorlar. Çaresiz papaza ve cemaatine, İslam'a geçmezlerse tüm Ermenilere de aynı şeyleri yapacaklarını söylüyorlar... Kayıkçıoğlu çetesi Kabaceviz köyünü basıyor, birkaç Ermeni köylü öldürülüyor. Kalanlar kırsal alanlara sığınıyor.

AMASYA: Müslümanların Ermenilere saldırmasıyla değirmen, ev ve dükkânlar yağmalanıyor. Hıristiyanlar rastgele katlediyorlar. Konsolosların verdikleri bilgilere göre ölü sayısı 1000 kişidir. Resmi rakamlar ise sadece 80 kişinin öldüğünü söylüyor. Yeşilirmak'ın cesetlerle dolu olduğu görülmüştür.

Merzifon, Müslüman bir güruh Hıristiyanlara saldırıyor. Öldürülen Ermeni sayısı 150. Yaralı sayısı ise 500'dür. 400 ev ve dükkân yağmalanıyor. Katiller, öldürülenlerin üzerindeki giysileri bile alıp götürüyorlar. Cesetler gömülmeden çırılçıplak yollara atılıyorlar... Yağma ve katliamlara askerler de katılmıştır. Kaymakam, Cizvit din adamlarını olayların Ermenilerin tahriki ile meydana geldiğine dair beyanatı imzalamaya zorluyor.

Sadece bununla da bitmez tabi. Karadeniz»de 1915 süreci de aynı vahşilikte yaşanacak, binlerce Ermeniler katledilecektir.

Trabzon Vilayetinde Ermeni soykırımının en büyük suçlularından ve katliamları organize eden kişi Vali Cemal Azmi»dir. Aynı zamanda Teşkilatı Mahsusa»da görevli Cemal Azmi, 1915'te Trabzon'daki Ermenileri öldürtmekle kalmamış, aynı zamanda çevre illerdeki yerel yöneticileri de Ermenileri katletmeleri için organize etmişti.

1.Dünya Savaşı başladığında Cemal Azmi Bey, mahkum, tutuklu ve firarilerden oluşan 800 kişilik bir birlik kurar. Dağlarda bulunan eşkıyaların affedilip çeteci olarak işe alınmasını da içeren bu birlik Ermeni soykırımında da büyük oynayacaktır.

Kasım 1914'te Rus gemilerinin Trabzon»u top ateşine tutmaları kentteki Hristiyan halk ve özellikle de Ermeniler aleyhine bir kampanyaya dönüştü. 1915 yılının ilk aylarında ev baskınları ve tutuklamalar başladı.

19 Nisan 1915'te Trabzon merkez ve civarındaki tüm Ermeni köylerinde tüm evler basılır, silah araması yapılır. Ancak silah bulunamaması da İttihat ve Terakki yöneticilerini engellemeyecektir. Cemal Azmi'nin emri üzerine, Trabzon Ermenileri'nin aktif dini önderlerinden Gevorg Turyan katledilir.

24 Nisan 1915'teki ilk tehcir emrine paralel olarak da bu arada bölgelere İttihat Terakki Partisi sekreterleri eliyle ölüm emri yollandı. Parti, Bahattin Şakir'e bağlı Teşkilat-ı

Mahsusa birlikleriyle öldürme işini organize etti.

Talat Paşa'nın "istisnasız bütün Ermenilerin' tehcirini emrettiği kararı doğrultusunda Trabzon'da sürgünler başlar. Öncelikle aralarında Taşnak mensuplarının, iş adamlarının ve öğretmenlerin olduğu 42 kişilik bir grup Samsun'a gönderilecekleri bahanesiyle, mavna cinsi teknelere bindirildikten sonra denizde boğularak öldürülürler. Kıyıya yüzerek hayatta kalmayı başaran, Trabzon'da lokantacılık yapan Vartan isimli Ermeni ise tanıklık edeceği korkusuyla Cemal Azmi'nin emri doğrultusunda kaldırıldığı hastanede zehirlenerek öldürülür.

Bu cinayetler, 11 Aralık 1918'de Meclis Mebusan oturumunda Trabzon mebusu Hafız Mehmet tarafından da dile getirilir. Oturumda söz alan Hafız Mehmet, Ordu'da Ermenilerin nasıl öldürüldüğünü şöyle anlatır[2]:

«...Hükümet, bu vazifesini ifade eylerken biraz tecavüzkârane ifayı vazife etti... bir Ermeni vakasını gördüm: Ordu kazasında bir kaymakam vardı. Ermenileri kayığa doldurarak Samsun»a göndermek bahanesiyle denize döktürdü. Vali Cemal Azmi»nin aynı muameleyi yaptığını işittim. Oraya kadar gidemedim. Ordu kazasından dönmeye mecbur oldum. Buraya gelir gelmez meşhudatımı Dahiliye Nazırı»na söyledim. O vakit müfettiş gönderdiler ve kaymakamı azl ettiler. Tahti mahkemeye aldılar. Fakat vali hakkında bir şey yaptıramadım.»

TRABZON VALİSİ CEMAL AZMİ BOĞMAYI TERCİH EDERDİ

Bununla da bitmez. Erivan Üniversitesi'nde Tarih Bölümü'nde Doçent olarak görev yapan Petros Hovhannisyan şöyle aktarır Karadeniz'de yaşanan katliamın ayrıntılarını[3]:

"13 Haziran tarihli tehcir yasasına (emri) göre, şehir ve vilayetin Ermenileri tehcire hazır olmalıydı. Sürülenler yanlarında sadece acil ihtiyaç maddeleri ile para bulundurma hakkına

sahipti. Böylece 17 Haziran'da oluşturulan ilk kabile 18 Haziran sabah erkenden şehirden çıktı. Golgota başlandı. 6000 kişilik kabile kasabadan az uzaktaki deniz kıyısında durduruldu. 19 Haziran'da kabilede bulunan 14-60 yaş arası tüm erkekler gruptan çıkarılıp, elleri bağlı, 50-60 kişilik gruplar halinde, Kalafka deresi yatağından Canik dağına doğru götürüldüler. Yolda, Cevizlik köyü civarında hepsi hunharca katledildi. Kadın, çocuk ve ihtiyarlardan oluşan diğer grup ise Sırğanlı ovasına kadar yoluna devam etti, bu kabile de yörenin çeteleri tarafından zorla yolları kesilerek durduruldu. Güzel kızlar, gelinler ve genç erkekleri gruptan ayırarak aralarında paylaştılar. Erzincan'a ancak Trabzon'un birinci kafilesinden sağ olarak toplam 700 kişi ulaştı, bunların çoğu da yörenin Kamakh geçidinde kurban gitti. 20 Haziran günü her biri 500-600 kişilik gruplarla ikinci ve üçüncü kabileler Trabzon dışına çıkarıldı. Bunlar hepsinin akibeti de ilk kafilenin akibeti gibi oldu, katledildiler. Birçokları Cevizlik diye adlandırılan bir yerde kurban gitti: Parçalanmış bedenleri Değirmen Dere nehrine atıldılar. Tehcirin ilk günlerinde farklı gerekçelerle kurtarılmış birçok tanınmış ve zengin Ermeni, haziran ayı sonlarında Karadeniz'in karanlık sularında boğduruldu, ayrıca 60'tan fazla hamile kadın canlı canlı denize atıldı. Bir şeyin altını önemle çizerek belirtmek gerekirse, Cemal Azmi Trabzon Ermenileri'ni yollarda öldürmekten daha çok denizde boğmaya tercih ederdi. Çünkü yollarda öldürmeleri halinde cesetlerini gömmeye ihtiyaç duyulacaktı. Özellikle, Trabzon'lu 600 Ermeni çocuğunun toplu halde imhası korkunç ürperticiydi. Rumların Metropolitliği, kimi sebeplerden tehcirden kurtarılabilmış 600 yetim çocuğu toplayıp, onları yetimhanelere yerleştirmek istedi. İlgili makamlar önce razı oldular, ama daha sonra temmuz ayı ortalarında Türk askerleri, çocukları Rum velilerinin ellerinden zorla alıp, sahil kıyısına götürdüler. Askerler onları burada gemici Bayraktar Oğlu Rahman'a teslim ettiler. Aldıkları emirle denize açılan gemiciler, çocukları birer birer çuvallara doldurup, ağızlarını sıkıca bağladı ve karadan epeyce uzaklaştıktan sonra körpe bedenleri denizin karanlık sularına attılar. 600 çocuktan ancak 8 tanesi mucizevi bir şekilde kurtarıldı. Türk gemicilerine rüşvet verip Samsun'a kaçmak isteyen 500 Ermeni'nin kaderi de diğerlerinin akibetiyle aynı oldu. Trabzon'daki ABD konsolosu Crawford'un çabalarıyla kurtarılmış 450 genç Ermeni kızının akibetleri de tüyler ürperticiydi. Türkler önce onları konsolosluğun elinden alıp sonra ırzlarına geçtiler ve Cemal Azmi'nin emriyle

Müslümanlaşmaya zorlandılar. Kızların çoğu Müslümanlaşmayı istemediler, onların ellerinden kurtulmak için intihar ettiler.

1915 yılının sonlarında artık Trabzon şehir merkezi ve vilayetlerinde Ermeni kalmamıştı. Trabzon'daki İtalya Başkonsolosu P. Korini'nin Şubat 1916'da "Mesacero" gazetesi muhabirine verdiği demeçte vurguladığı gibi, artık 1915 yılının sonlarında şehrin 14 bin Ermenisi'nden yalnız 100 kişi kalmıştı, diğerlerinin hepsi 'ya Karadeniz'e, ya da Değirmen Dere nehrine atılmıştı.' Nisan 1916 yılında Rus ordusunun Trabzon'a girdiği zaman burada, ancak 15 Ermeni kadın ve 500 yetim çocuk kalmıştı. Yaklaşık verilere göre, Trabzon ili ve civarındaki 70 bin Ermeni'den yalnız 2.800 kişi kurtarılıp, dünyanın değişik yerlerine göç ettirildi."

DİRENEN ERMENİLER BİRÇOK KİŞİYİ KURTARDI

Hovhannisyan, Trabzon Ermenilerinin zaman zaman direniş ve çatışmalarla birçok kişinin hayatını kurtardığını da şöyle anlatır:

"20 Haziran'da valinin verdiği emirle hareket eden yandaşları 40 Ermeni erkeğini boğmak amacıyla denize götürecekleri zaman, Ermeniler, kendilerine refakat eden polislere saldırıp, onları saf dışı bırakırlar. Ermeniler, çok büyük ve ağır kayıplar vermesine rağmen bazıları kurtarılıp / kurtulup Rusya'ya geçmeyi başarır. Özellikle, Gurgen ile Paruyr Sargsyan kardeşlerin Cemal Azmi'yi öldürme girişimleri oldukça önemlidir. Suikast girişimleri her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da, bu olay Trabzon'daki Ermenilerin kesime boynu bükük gitmediklerini ispatlamaktadır.

Gümüşhane ile Erzincan yolundaki Tekkaşe istasyonunda Türk jandarmalarıyla yaşanan boğuşma oldukça ilginçtir. 100 kadar Trabzonlu Ermeni erkeği tehcir esnasında, kendilerine refakat eden jandarmalara saldırarak, bunları saf dışı bırakır, mavzerleri de alarak dağlara

çıkarlar. Sedrak Sargsyan ile Ervand Terteryan da direnişleriyle kahramanlık örneği sergilemişlerdir. Onlar, tehcir emrine asla boyun eğmeyip, evlerinin damlarında mevzilenirler, ateşle ateşle karşılık verirler, Türk asker ve jandarmalarına karşı dişe diş direnirler, ve düşmanlarına oldukça ağır kayıplar verdirirler. Son kurşunlarına kadar çarpışırılar, en son kurşunlarını da kendilerine sıkarak intihar ederler. Özellikle Trabzon yakınlarındaki Khne, Trme, Çar, Şampa dağlarını kendilerine mesken edinen 600'den fazla Trabzon Ermenisi'nin direniş muharebeleri unutulmamıştır. O çarpışmalara önderlik eden Zil Ohannes, Mikayel Zeytuncyan, Hakob Kehyan gibi yiğit insanlardı. 1915 yılı temmuz ve ekim ayları arasında topları ve makineli tüfekleriyle gelen düzenli Türk ordu birlikleri, Konka ormanlarında mevzilenmiş Ermeni yiğitlerini ezmeye ve imha etmeye çalışmış, ama bunda başarılı olamamış, ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır.”

Sonuçta 1916 yılında Rus birlikleri Trabzon'a geldiğinde kentte sadece 15 Ermeni kadın ve 500 yetim çocuk kalmıştı.

[1] Ermeni Katliamları Raporu, Haz. P.F. Charmetant, Çeviren Mehmet Baytimur, Peri Yayınları 2012

[2] Nevzat Onaran, Osmanlı'da Ermeni ve Rum mallarının Türkleştirilmesi, Evrensel Basım Yayın.

[3] Yeni Özgür Politika, 24 Nisan 2008

Kaynak: devrimcikaradeniz.com